

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Seljuk Dynasty (Cont..)

دودمان سلجوق (سلاجقه، آل سلجوق)، دودمانی از ترکان غز سنی بودند که در سده‌های پنجم تا ششم هجری قمری، با ایجاد یک امپراتوری بر بخش‌های پهناوری در آسیای غربی و آسیای صغیر نظیر ایران، افغانستان، شام (سوریه و فلسطین) و ارمنستان امروزی فرمان می‌راندند. ابتدای سلطنت سلجوقیان را باید با خطبه سلطنت برای رکن الدین ابوطالب طغرل بن میکاییل بن سلجوق (طغرل بیک) در تاریخ شوال ۴۲۹ هجری در نیشابور دانست. طغرل به کمک ابوالقاسم علی بن عبدالله جوینی معروف به سالار پوژکان، که همواره در دستگاه قدرت طغرل باقی ماند، به نیشاپور وارد شد و سلطنت را آغاز کرد. طغرل برای خود اسمی عربی به نام، ابوطالب رکن‌الدین محمد را انتخاب کرد و این نام و مقام مورد تأیید خلیفه عباسی قرار گرفت.

عضدالدوله محمد آلپ ارسلان بن جغری (۴۵۵-۴۶۵ هجری) بعد از مرگ عمویش طغرل به سلطنت رسید و وزارت را به عمیدالملک کندری سپرد. اما بعد از مدتی آلپ ارسلان به تحریک رقیب عمیدالملک (خواجه نظام الملک طوسی) او را به قتل رساند و نفوذ او به خواجه نظام الملک طوسی منتقل شد. ملکشاه پسر آلپ ارسلان، بعد از مرگ پدرش به کمک خواجه نظام الملک به سلطنت دست یافت. او به کمک فراست و دانایی خواجه نظام الملک توانست به تمام رقیبان سلطنتی خود از جمله شاهزادگان سلجوقی مدعی غلبه کند. او موفق به توسعه سرزمین‌های تحت سلطه سلجوقیان شد. از متصرفات او می‌توان به بازپس‌گیری اورشلیم از فاطمیون مصر و انطاکیه از روم شرقی نام

برد. عراق عرب، گرجستان، ارمنستان، آسیای صغیر و شام از دیگر محدوده‌های تحت تصرف او می‌باشند.

سلطان محمد را می‌توان آخرین پادشاه سلجوقیان دانست که بر تمام تصرفات این سلسله حکومت کرد. پس از اینکه ملکشاه زندگی را بدرود گفت بین پسران و شاهزادگان سلجوقی جدال سنگینی درگرفت. سلطان محمد امور مربوط به خراسان را به برادر خود سنجر واگذار کرد و خود امور دیگر تصرفات را به عهده گرفت. شام، آسیای صغیر و عراق عرب بخاطر از بین رفتن قدرت خلفای عباسی در فرمان او بود. بعد از آنکه سلطان محمد در گذشت سلطنت ایران تقریباً به دو قسمت تقسیم شد: سلجوقیان شرق به دست سلطان سنجر برادر سلطان محمد و سلجوقیان غرب به دست محمود. سلطان سنجر در دوران سلطنت خود کشمکش‌های فراوانی را پشت سر گذاشت، اما قسمتی از کشور یعنی خراسان به پایتختی مرو را کاملاً در اختیار خود داشت.

اسامی سلاطین سلجوقی و زمان هر یک

* سلاجقه بزرگ :

« رکن الدین ابوطالب طغرل بن میکائیل بن سلجوق

« عضالدین ابوشجاع الپ ارسلان محمد بن جغری

« معزالدین ابوالفتح ملکشاه حسن بن الپ ارسلان

« رکن الدین ابوالمظفر برکیارق بن ملکشاه

« غیاث الدین ابوشجاع محمد بن ملکشاه

« معزالدین ابوالحارث سنجر احمد بن ملکشاه

سلجوقیان مراکز آموزش عالی را تأسیس کردند و حامیان هنر و ادبیات بودند. دستاوردهای علمی در دوران سلطنت آنها توسط دانشمندانی مانند عمر خیام و امام محمد غزالی مشخص می‌شود. در دوره امپراتوری سلجوقی، فارسی به زبان ضبط تاریخی تبدیل شد، در حالی که مرکز فرهنگ زبان عربی از بغداد به قاهره تغییر یافت.